

Het Groninger
Landschap

Beheerplan Het Hemrik

2016-2034

Het Groninger landschap. **Mooi dichtbij.**

HET HEMRIK

Beheerplan 2016-2034

Het Groninger Landschap

april 2016

Goedgekeurd in het managementoverleg (wekelijks overleg) op maandag 30 mei 2016.

Inhoud

1. Inleiding	1
2. Het Hemrik	3
2.1 Ontstaansgeschiedenis, landschap en abiotiek	3
2.2 Gebruikersgeschiedenis en beleving	5
2.3 Flora en fauna	6
2.4 Beleid en ontwikkelingen in de omgeving	9
3. Ontwikkelingen in het verleden en perspectieven voor de toekomst	11
3.1 Evaluatie ontwikkelingen in het verleden	11
3.2 Perspectieven voor de natuur	13
3.2.1 Kansen voor het optimaliseren van de waterhuishouding	13
3.3 Doelstellingen 2016-2034	15
4. Geplande maatregelen 2016-2034	16
5. Monitoring en onderzoeksvragen	17
6. Gebiedsoverstijgende aandachtspunten	18
7. Geraadpleegde bronnen	19

Bijlagen

1.1	Ligging van Het Hemrik	21
2.1	Bodemkaart	22
2.2	Oppervlaktewaterbeheer	23
2.3	Vereenvoudigde vegetatiekaart 2010	24
2.4	Tabel vogeltelling 2012	25
3.1	Ambitiekaart 2016 Provincie Groningen	26
3.2	Vertaling van natuurdoelstellingen naar provinciale beheerdoeltypen	27
4.1	Gewenste inrichtingsmaatregelen en ontwikkelingen	28

1. Inleiding

Het Hemrik is een klein reservaat (ca. 10 ha) in de Glimmerpolder (bijlage 1.1). In de polder liggen de voormalige beekdal-graslanden van de benedenloop van de Drentse Aa. In het vlakke en open landschap - karakteristiek voor een benedenloop van een laaglandbeek als de Drentse Aa - is Het Hemrik een unieke plek vanwege de vele milieugradiënten die dit kleine gebied rijk is: door de combinatie van de hoge zandgrond naar de lage veengronden en de invloed van meerdere watersystemen is er een variatie van droog naar nat, voedselarm en –rijk, basenarm en –rijk. Het gebied is nooit bemest of omgeploegd zodat het oorspronkelijke reliëf en lage nutriëntenrijkdom goed zijn bewaard. Hetzelfde geldt voor de zandkoppen oosten van Het Hemrik, lokaal bekend als Kalkbulten.

Het samen voorkomen in een klein gebied van al deze milieugradiënten vindt zijn weerslag in de rijkgeschakeerde vegetatie. De gemeente Haren heeft het terrein in 1948 aangekocht omdat 'het gebied rijk is aan bijzondere zeggesoorten en plantensoorten van onbemeste hooilanden zoals blauwgraslanden en een goed ontwikkelde successieserie naar een elzenbroekbos aanwezig is' en de bestemming 'natuureservaat' gegeven. Het terrein is sinds 1976 eigendom van Het Groninger Landschap.

Voor u ligt het beheerplan 2016-2034. Tot nu toe gelden de beheerlijnen uit 1976 (Schoonenboom 1976) als leidraad voor de doelstellingen en maatregelen, maar dit plan is verouderd.

Het Groninger Landschap behandelt in een beheerplan alle onderwerpen waar haar activiteiten op zijn gericht. In Het Hemrik is de natuur het speerpunt van de activiteiten, maar ook cultuurhistorie, geomorfologische waarden en beleving hebben de aandacht. Aan de hand van de kennis van het gebied, een analyse van de externe ontwikkelingen en het beleidskader (hoofdstuk 2) en een evaluatie van de ontwikkelingen tot nu toe (paragraaf 3.1) worden haalbare keuzes gemaakt voor de doelstellingen (paragraaf 3.2 en 3.3) en de te ontplooiën maatregelen (hoofdstuk 4). In hoofdstuk 5 staan de onderzoeksvragen en in hoofdstuk 6 gebiedsoverstijgende aandachtspunten.

Het Hemrik in zijn omgeving.

2. Het Hemrik

2.1 Ontstaansgeschiedenis, landschap en abiotiek

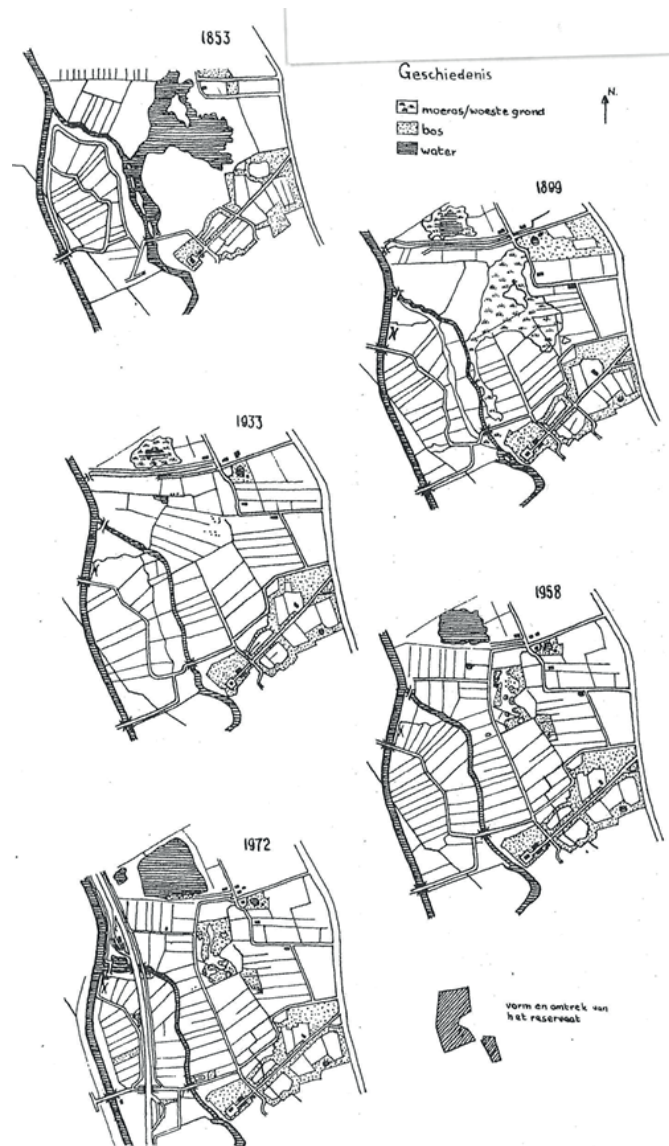
Het Hemrik ligt op de flank van een reliëfrijke zandopduiking in de vlakke benedenloop van de Drentse Aa.

De volgende afbeelding illustreert hoe het gebied zich heeft ontwikkeld. We zien dat zich hier in de 19de eeuw een doodlopende zijtak van de Drentse Aa bevond. Het is niet zeker of hier het hele jaar open water was of dat deze zijarm alleen met hoog water onder stond, maar het zal er overwegend erg nat zijn geweest en het stond in open verbinding met de beek.

Rond 1900 is dit deel van de Drentse Aa bedijkt, waardoor de laagte werd afgesneden van de beek. Het land werd vervolgens bemalen en hierdoor veranderde het open water in moeras; deze natte laagte werd aangeduid met 'Hemrik'.

Naamsvermelding van Hemrik op de topografische kaart van 1899.

Ontstaansgeschiedenis van Het Hemrik | De Boer (1973)

Ons natuurreservaat 'Het Hemrik' ligt in het uiteinde van deze zijtak, daar waar het water stagneerde tegen de zandopduiking en hier ontstond een draaikolk. De zandopduiking is een stuifduin en ontstaan in de laatste IJstijd; op kaarten vinden we hem terug als 'Eiland' en hij is nu bekend onder de naam 'Kalkbulten'.

De grondwatersystemen en het oppervlaktewaterbeheer zijn van grote invloed op het landgebruik en de natuurontwikkeling in het beekdal van de Drentse Aa, zo ook in de regio rondom Het Hemrik. Van west naar oost neemt de (historische) invloed van de Drentse

Aa af en dat zien we ook in de bodemgradiënt (bijlage 2.1). Daar waar de percelen regelmatig overstromen dan wel gevoed worden met grondwater ontwikkelt zich laagveen; de beekbegeleidende gronden – nu de percelen tussen Het Hemrik en de A28 - overstromden het meest waardoor het laagveen is bijgemengd met klei. Hier ontstonden productieve koopveengronden die na de bedijking als grasland zijn gebruikt. Ter hoogte van Het Hemrik is geen klei afgezet en hebben zich minder voedselrijke vlierveengronden ontwikkeld. De voormalige kolk is goed terug te zien op de bodemkaart en deze depressie is nog steeds erg nat met open water tot enkele meters diep. Op de hogere delen liggen zandige bodems.

De zandkop en de draaikolk zijn als basis van de variatie aan milieugradiënten essentieel voor de floristische rijkdom van Het Hemrik, maar ze zijn ook uit zichzelf waard om te behouden omdat zij de ontstaansgeschiedenis van het gebied illustreren.

Ontwikkelingen in de waterhuishouding

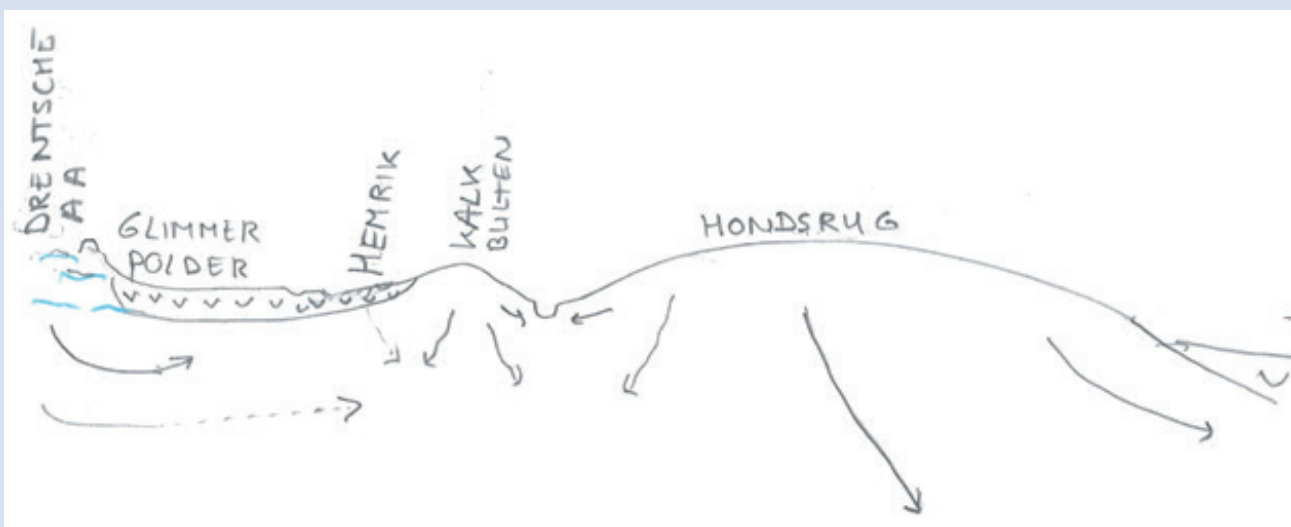
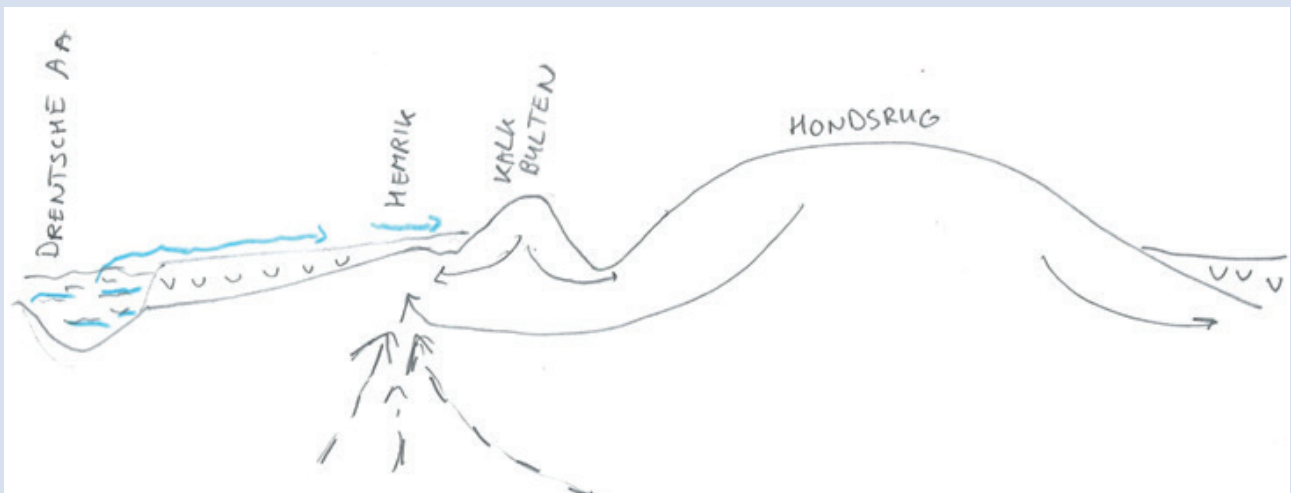
Het Hemrik kreeg in 1948 de status van natuurbeschermingsgebied vanwege de aanwezigheid van bijzondere zeggesoorten en andere planten uit de blauwgraslanden en oligotrofe gemeenschappen¹. Deze hebben zich ontwikkeld als gevolg van voeding met grondwater en water uit de Drentse Aa. De kwel had Het Hemrik te danken aan zijn positie aan de voet van een lokaal infiltratiegebied - de Kalkbulten.² In het oosten van Het Hemrik trad het matig basenrijke grondwater uit de Kalkbulten naar buiten, een beetje aangevuld met grondwater van de flank van de Hondsrug. Het lokale systeem drukte bovendien op toestromend basenrijker grondwater uit een dieper liggend hydrologisch systeem waardoor de stromingsrichting naar boven werd afgebogen en in het westelijke deel van Het Hemrik leidde tot een versterkte kwelintensiteit. Het grondwater was dus afkomstig van twee hydrologische systemen en een deel inundeerde met beekwater. Dit uitte zich in een rijke schakering in de waterkwaliteit in een relatief smalle zône op de flank van het lokale hydrologische systeem van de Kalkbulten.

Door de bedijking van de Drentse Aa is de belangrijkste basentoevoer, namelijk beekwater, verdwenen en sindsdien verzuurt het terrein en zakt het grondwater in droge perioden dieper weg. Dit proces is versterkt doordat het functioneren van het lokale grondwatersysteem van de Kalkbulten onderuit is gehaald en dit is voornamelijk veroorzaakt door aantasting van de diepere grondwatersystemen (De Graaf & Super, 1998). Om meerdere redenen – waarvan de drinkwaterwinning een heel belangrijke is - is de opwaartse druk van dit diepere systeem afgenomen, met als gevolg dat ook het lokale systeem van de Kalkbulten zijn opwaartse druk heeft verloren. Bovendien zal de grondwateraanvoer vanaf de Hondsrug zijn afgenomen want ook dit hydrologische systeem is verstoord. Deze ontwikkelingen resulteerden in Het Hemrik tot een omslag van een kwelsituatie naar infiltratie (zie schetsen op volgende bladzijde). In de lagere delen van de Glimmerpolder – zoals dicht bij de beek – treedt een groot deel van het jaar nog wel kwel op. Vermoedelijk gaat het daarbij voornamelijk om uittredend grondwater van het regionale systeem, maar ook het hoge peil van de Drentsche Aa zal zorgen voor opkwellend basenrijk water vanuit de plassen naar de omliggende lagere percelen; in hoeverre deze ondergrondse aanvoer de waterhuishouding in Het Hemrik beïnvloedt is onduidelijk maar mogelijk verklaart dit de door De Graaf & Super (1998) geconstateerde stromingsrichting van de diepere grondwatersystemen in de oostelijke richting.

Inmiddels is de winning overigens aanzienlijk verminderd waardoor het regionale grondwatersysteem aan kracht zal winnen, maar of dat in Het Hemrik leidt tot een omslag van infiltratie- naar kwelgebied is nog maar de vraag.

¹ Oligotrofe plantengemeenschappen groeien op voedselarme standplaatsen.

² De in deze paragraaf beschreven ontwikkelingen zijn overgenomen van De Graaf & Super (1998) en mondeling overleg met P. Hendriks (Waterschap Hunze en Aa's).

De hypothese over de grondwatersystemen rond 1948 (boven) en nu (onder).

De Graaf & Super (1998) concludeerden dat het oppervlaktewaterbeheer een minder grote rol speelt bij het verdwijnen van de kwelsituatie, maar de sloten rondom Het Hemrik en de Kalkbulten vangen vermoedelijk wel lokaal toestromend grondwater af zoals in de bovenstaande schetsen van de grondwatersystemen is geïllustreerd.

In de loop van de tijd is het polderpeil steeds meer verlaagd. Tot 1971 was het polderpeil 0.00 à 0.20 NAP. Met het in werking treden van een nieuw gemaal werd het polderpeil verlaagd tot -0.40 NAP in de zomer en -0.60 NAP in de winter. Het huidige peilbesluit voorziet weliswaar in hogere waterstanden maar nog steeds heerst in de zomer een hoger streefpeil dan in de winter; dit is een

onnatuurlijke situatie. Het Hemrik kent geen intern waterbeheer. De afwateringssloten uit het begin van de 20ste eeuw zijn nog zichtbaar maar de sloten zijn sinds 1948 afgepend en nooit meer onderhouden. Rondom Het Hemrik liggen wel sloten die grotendeels jaarlijks worden geschouwd. Bijlage 2.2 geeft het huidige oppervlaktewaterbeheer weer.

Ten behoeve van de hoge zomerpeilen wordt zo nodig water uit de Drentse Aa of het Noord-Willemskanaal ingelaten en regelmatig stijgt het peil in de sloot aan de zuidzijde dusdanig dat het water via een laagte in de kade Het Hemrik instroomt en via de oude draaikolk van de Drentse Aa zijn weg door Het Hemrik vindt.

2.2 Gebruikersgeschiedenis en beleving

Vóór de bedijking rond 1900 bestonden Het Hemrik en zijn omgeving uit open water en ook de omringende gronden waren moerassig. Waarschijnlijk was het hier rijk aan watervogels, want in het aangrenzende

landgoed 'Huis te Glimmen' was in de 17de en 18de eeuw een eendenkooi in gebruik. De ingang van de kooi was gericht op deze natte en moerassige laagte van Het Hemrik.

De eendenkooi aan de rand van het Quintusbos van landgoed 'Huis te Glimmen' lokte watervogels uit de moerassige laagte van Het Hemrik | Wolff e.a. 2011

De productieve beekdalgraslanden nabij de beek zijn na de bedijking gedraineerd en als grasland in gebruik genomen en verkaveld. Ook ter hoogte van Het Hemrik zijn sloten aangelegd, maar in de ruilverkaveling 1948 kreeg het de bestemming 'natuurgebied'. Het Hemrik is dus nooit landbouwkundig bewerkt, zoals ploegen of bemesten. Verder is het dijkje dat in de Tweede Wereldoorlog is aangelegd voor de verdedigingswerken (bijlage 4.1) het enige teken van menselijk ingrijpen in de abiotiek van Het Hemrik. Het Hemrik is het enige eigendom van Het Groninger Landschap in het Drentse Aa-gebied. De omringende veengronden zijn in gebruik als grasland; de percelen ten zuiden van Het Hemrik zijn ingericht als boomkwekerij. De percelen zijn deels eigendom van particulieren maar Staatsbosbeheer is de grootste eigenaar.

De Glimmerpolder is nu een belangrijk uitloopgebied voor de bewoners van Haren en omgeving. Het open polderlandschap vormt een mooie overgang met het meer besloten landschap van het Landgoed Glimmen

in het zuiden, Sassenhein in het noorden en de rand van de bebouwde kom van de gemeente Haren in het oosten. Het Hemrik zelf is nooit vrij toegankelijk opgesteld voor publiek. Het Groninger Landschap organiseert regelmatig excursies.

2.3 Flora en fauna

Vegetaties en plantensoorten

De Boer (1972) en Krol (2010) hebben de ontwikkeling van de vegetatie goed gedocumenteerd. De beschrijving in deze paragraaf is een samenvatting van deze bronnen.³ We beperken ons hier tot een beschrijving van de karakteristieke begroeiingen van Het Hemrik, zijnde de schraallanden en de broekbossen (bijlage 2.3).

Vóór de bedijking in 1900 was er sprake van veenontwikkeling. Na de bedijking, ten tijde van de eerste drainages, werd dit gebied heel extensief als hooiland gebruikt en begon de verlanding van de afgesloten plassen. Nadat het reservaat in 1948 is aangekocht, is het hooilandbeheer voortgezet op de botanisch meest waardevolle locaties.

Schraallanden en graslanden

Toen Het Hemrik in 1948 de status van natuurreservaat kreeg, was het gebied rijk aan bijzondere zeggesoorten en plantensoorten van onbemeste hooilanden zoals blauwgraslanden. Op kleinere schaal kwamen regenwatergevoede veenpluisvegetaties en elementen van dotterbloemhooilanden en trilveen voor die juist duiden op invloed van zeer calciumrijk en chloride- en fosfaatarm water, zoals ronde zegge en waterdrieblad.

De Boer ziet hier in 1972 nog maar weinig van terug. Het gaat om een smalle strook kruipwilg-blauwgrasland sterk verwant aan de heischrale graslanden (Nardo Galion), maar wel nog met de typische blauwgraslandsoorten zoals spaanse ruiter, kleine valeriaan, blauwe knoop, blauwe zegge, borstelgras en tandjesgras.

³ Elke 4 jaar maakt de provincie Groningen in een aantal pq's vegetatie-opnamen (E. van Hooff). De resultaten zijn in deze paragraaf verwerkt.

Een groot gedeelte is verruigd, overscha-duwd of zelfs veranderd in bos. De Boer wijt de achteruitgang van de schraal-landvegetaties - zowel wat betreft areaal als kwaliteit - aan de verslechterde waterhuishouding en aan het achterwege blijven van het benodigde maai-beheer. Het Groninger Landschap pakt dit op en vanaf eind 70-er worden de schraallanden jaarlijks gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. In de winter van 2007-2008 is ter hoogte van het oorspronkelijke kruip-wilg-blauwgrasland 200 m² fragmentair elzenbroekbos gekapt en het strooisel is verwijderd. Sindsdien is het areaal schraal- en grasland gestabiliseerd en de vegetatie is minder verruigd, maar wat betreft de soortensamenstelling is er een groot verschil met de graslanden uit 1938 en 1972.

genereerde types van de vegetaties uit 1938. Blauwe zegge, biezenknoppen, tandjesgras, tormentil, kruip-wilg, pijpenstrootje en zeer lokaal kleine valerian zijn nog vertegenwoordigers van het blauwgrasland maar de spaanse ruiter, blauwe knoop, stijf struisriet en borstelgras - nog wel in 1972 aanwezig en deels gebonden aan basenrijkere standplaatsen - zijn verdwenen.

Het kappen van de elzen had tot doel om de kleine oppervlakte gedegenereerd blauwgrasland te verbeteren en het areaal blauwgrasland te vergroten. Het aanwezige schraalland is inderdaad minder kwetsbaar geworden want door de sterk verminderde bladinvall en beschaduwing krijgen ruigtesoorten zoals hennegras nu veel minder kans. De gehoopte terugkeer van elementen van het kruipwilg-blauwgrasland is echter (nog) achterwege gebleven. We zien tot nu vooral een positieve ontwikkeling richting droge heischraal grasland; hier en daar is struikheide gekiemd.

De vegetatie op de kapvlakte uit 2007-2008

In 2010 bestaan de schraallanden op de flank van de zandkop uit een combinatie van basenminnende soorten (als relict) tussen soorten van basenarme omstandigheden; een mozaïek van de rompgemeenschappen van de heischrale graslanden, kleine-zeggenvegetaties en een 'zuur' blauwgrasland. Vegetatiekundig is er niet veel veranderd sinds 1938, maar Krol concludeert dat veel kensoorten zijn verdwenen en er nu sprake is van gede-

In de lagere delen wordt de vegetatie in aanblik gedomineerd door scherpe zegge en plaatselijk komen tweerijige zegge, snavelzegge of draadzegge en moeraskartelblad veelvuldig voor. Er is nauwe verwantschap met het dotterbloem-verbond maar de kruidenrijkdom is beperkt ten opzichte van de beide dominerende zeggesoorten. Basenminnende soorten die doorgaans in deze associatie optreden, zijn niet of zeer beperkt aanwezig. In 1972 werden o.a. waterdrieblad en dotterbloem nog veelvuldig aangetroffen. Waterdrieblad is nergens meer in Het Hemrik

gevonden en dotterbloem is erg zeldzaam geworden. Dankzij het hervatte jaarlijkse maaibeheer komt rietgras vrijwel nergens meer voor, en dit is een groot verschil met 1972.

nisch interessant. Het best ontwikkelde stukje elzenbroekbos ligt in de zuidoostelijke hoek van het terrein. Dit deel was in 1972 behoorlijk verdroogd, maar lijkt zich

Afwisseling van elzenbroekbos, wilgenstruweel en schraallanden.

Broekbossen

Elementen van een goed elzenbroekbos waren wel aanwezig, maar na de landinrichting eind jaren '50 zien we een verbossing van de hooilanden door het achterwege blijven van maaibeheer en door toenemende verdroging. Vanaf 1976 is het areaal bos ongeveer stabiel gebleven. De bossen hebben zich sindsdien wel verder ontwikkeld (bijlage 2.3).

De begroeiing in het zuidelijke perceel bestaat nu vooral uit elzenbroekbos en heeft weinig botanische waarde. In 1972 waren er al veel tekenen van eutrofiëring en verdroging. Sinds 1972 is het bos in het zuidelijke perceel nauwelijks veranderd, maar in het noordelijke perceel zien we een paar ontwikkelingen. Hier is het bos veel gevarieerder en deels ook bota-

nu goed te ontwikkelen met ijle zegge, stijve zegge en zwarte bes. Ook paardenhaarzegge is hier nog met enkele bloeiende pollen vertegenwoordigd.

Ook het berkenbroekbos in het noordoosten lijkt zich goed te ontwikkelen. De veenmossen bereiken plaatselijk aspectbepalende hoeveelheden, maar deze hoeveelheden zijn (nog) te klein om in het geheel te spreken over een optimaal ontwikkeld berkenbroek. Ook al is het areaal klein, het heeft zeker waarde, vooral omdat berkenbroekbossen van deze leeftijd tamelijk zeldzaam zijn.

Een pol paardenhaarzegge in het elzenbroekbos.

Berkenbroekbos met veenmossen.

Opvallend is dat sinds 1972 een groot deel van het elzenbroekbos in de draaikolk omgevormd is tot een zeer nat wilgenstruweel. Dit duidt in het algemeen op vernatting (zowel hogere waterstanden als minder fluctuatie). Dit kan het gevolg zijn van de regelmatige inundaties vanuit de zuidelijke sloot en/of verbranding van veen waardoor het maaiveld in de kolk is gedaald; wij gaan uit van het eerste. Op de flanken van de draaikolk kwamen in 1972 moerasviooltje, vitale pollen van de paardehaarzegge en een paar exemplaren van het waterdrieblad voor. Waterdrieblad is nog een relict uit de tijd dat op de flank van de draaikolk trilveen voorkwam, een vegetatie die gebonden is aan een stabiele toevoer van basenrijk grondwater. Moerasviooltje is nog aanwezig in de omringende natte graslanden, de andere soorten zijn niet terug gevonden.

Fauna

Voor Het Hemrik is er geen monitoringsprogramma voor de fauna maar tijdens veldbezoeken en excursies is wel het één en ander bekend geworden over het voorkomen van soorten. In 2012 zijn de vogels geïnventariseerd⁴ en in bijlage 2.4 is weergegeven welke soorten zijn aangetroffen.

Kort gezegd zijn alle soorten aanwezig die je mag verwachten in dit type bossen met de gegeven (geringe) omvang. Vermeldenswaardig zijn het voorkomen van de grote lijster en het hoge aantal boompiepers. De grauwe vliegenvanger is een soort die landelijk een stuk minder algemeen is dan voorheen. De havik is in 2012 niet aangetroffen, maar komt in Het Hemrik wel voor.

Verder weten we dat de plasrombout en de moerassprinkhaan voorkomen. Beide soorten zijn niet bedreigd of beschermd, maar ze komen in deze regio niet veel voor. De moerassprinkhaan is in heel Nederland vrij zeldzaam en door ontwatering erg achteruit gegaan. Ten behoeve van deze soort wordt jaarlijks 10% van het gras- en schraalland in Het Hemrik niet gemaaid.

2.4 Beleid en ontwikkelingen in de omgeving *Natuurnetwerk Nederland en Nationaal Landschap Drentse Aa*

Het Hemrik behoort tot het Natuur Netwerk Nederland en ligt in het Nationaal Landschap Drentsche Aa. De percelen in de beekdalen in het Nationale Landschap hebben grotendeels een natuurfunctie. De gronden zijn nagenoeg allemaal in beheer bij Staatsbosbeheer, zo ook een groot deel van de graslanden in de benedenloop bij Het Hemrik. Staatsbosbeheer werkt aan de optimalisatie van het hydrologische systeem van de Drentse Aa, en focust daarbij op de midden- en bovenloopssystemen die grote potenties hebben voor / grote invloed hebben op grondwater-

⁴ De inventarisatie is uitgevoerd door A. Hut, medewerker van Het Groninger Landschap.

gevoede levensgemeenschappen. Hoewel deze ingrepen allemaal bovenstrooms van de Glimmerpolder plaatsvinden, hebben ze wel degelijk invloed op de (potentiële) waterhuishouding in de Glimmerpolder. Zo verwachten we effecten op de waterkwaliteit en het peilbeheer van de Drentse Aa, maar zo lang het waterbeheer in de Glimmerpolder zelf niet verandert, zullen de hydrologische ontwikkelingen meer bovenstrooms vermoedelijk geen noemenswaardig effect hebben op Het Hemrik.

Dichter bij Het Hemrik hebben Staatsbosbeheer en andere partijen de wens om de Drentse Aa weer aan de benedenloop te takken (via de Oude Aa aan het Hoornse diep) en los te koppelen van het Noord-Willemskanaal waarbij polder Lappenvoort tot een moerasgebied wordt ontwikkeld. Polder Lappenvoort is ook aangewezen als noodbergingsgebied (<http://www.provinciegroningen.nl/beleid/zo-maken-we-beleid/pop/>).

Soorten met speciale beschermde status

Voor Het Hemrik zijn geen meldingen bekend van het voorkomen van planten of dieren die een speciale beschermde status hebben via de habitatrichtlijn en/of de flora en fauna wetgeving.

Drinkwaterwinning

Eind 19de eeuw is het drinkwaterwinstation de Punt aangelegd. Voor het drinkwater wordt sindsdien uit de diepe lagen grondwater opgepompt. Zoals in paragraaf 2.1 is vermeld, heeft onderzoek aangetoond dat door de drinkwaterwinningen bij de Punt de stijghoogten van het regionale grondwater zijn verlaagd. Modelstudies hebben aangetoond dat dit negatieve effecten had op kwelafhankelijke natuur in het Drentse Aa-reservaat. Mede daarom is in 2007 een convenant getekend waarin is aangegeven dat het waterbedrijf de winning van de Punt zal terugschroeven van 13 naar 4 miljoen m³. Sindsdien is de winning geleidelijk aan terug geschroefd en binnenkort wordt de winning gereduceerd tot de afgesproken 4 miljoen m³.

TOP-verdroging

Het Drentse Aa dal is één van de acht gebieden, die de provincie Drenthe heeft aangewezen als verdroogde gebieden. De werkgroep TOP-verdroging Drentse Aa heeft voor het Drentse Aa-gebied de projecten beschreven, die tot doel hebben de verdroging van het dal van de Drentse Aa dal te verminderen (De Greeff & Rusticus, 2008). Eén van de projecten heeft betrekking op 'Herstel Hemrik en zijn omgeving' (project 15). De provincie Drenthe stelt voor deze gebieden geld beschikbaar voor maatregelen, die de verdroging oplossen. Helaas is het TOP-verdrogingsbeleid in de provincie Groningen niet meer aan de orde, maar de voorgestelde maatregelen komen in hoofdstuk 6 van dit beheerplan wel aan de orde.

3. Ontwikkelingen in het verleden en perspectieven voor de toekomst

Paragraaf 3.1 is een kritische kijk op de ontwikkelingen in het verleden. Om goede keuzes te maken voor de toekomst, is het belangrijk om te weten welke gevolgen de uitgevoerde maatregelen tot nu hebben gehad. Deze ervaringen helpen ons - in combinatie met de kennis uit hoofdstuk 2 - om te duiden welke knelpunten we in het gebied tegenkomen en welke kansen nog niet optimaal zijn benut, dan wel juist ontstaan zijn of verder ontwikkeld kunnen worden via de ingeslagen wegen. Vervolgens formuleren we in de paragrafen 3.2 en 3.3 de haalbare perspectieven voor de komende planperiode en motiveren we onze keuzes voor de doelstellingen en streefbeelden.

3.1 Evaluatie ontwikkelingen in het verleden

De beheer- en inrichtingsmaatregelen uit het verleden zijn gebaseerd op de doelstellingen die in het vigerende beheerplan en vanuit het beleid zijn geformuleerd voor het gebied. Voor Het Hemrik zijn er geen specifieke beleidsdoelstellingen en het meest recente plan voor Het Hemrik zijn de beheersrichtlijnen uit 1976 (Schoonenboom 1976). Daarin zijn de doelstellingen als volgt omschreven: 'behoud van een zo groot mogelijke differentiatie van levensgemeenschappen en waar mogelijk het vergroten van het reservaat'.

Het Hemrik is in 1948 aangewezen als natuurrezervaat vanwege zijn rijkdom aan gradiënten en de daarmee samenhangende grote variatie aan vegetatietypen met bijzondere zeggesoorten en andere planten uit de blauwgraslanden en oligotrofe gemeenschappen. Het Groninger Landschap heeft zich tot op heden ten doel gesteld om deze waarden te behouden en zoveel mogelijk te ontwikkelen.

Ontwikkeling natuurdoelstellingen

In navolging van Krol (2010) kunnen we de belangrijkste ontwikkelingen in de vegetatie als volgt omschrijven:

- De schraallandvegetatie is minder divers geworden en bevat vooral minder soorten van gebufferde omstandigheden dan in 1938, én deze trend zet zich voort. De schraallanden 'verzuren' dus, maar Het Hemrik onderscheidt zich alleen al met zijn draadzeggevegetaties en het aanwezige moeraskartelblad kwalitatief sterk van de omliggende percelen en veel andere natuurterreinen in de regio.
- We zien ook dat de verruiging vanaf 1972 is afgenomen.
- Het areaal goed ontwikkeld elzen- en berkenbroekbos is toegenomen ten koste van de fragmentair ontwikkelde boselementen.
- De afwisseling van bos, struweel en graslanden resulteert in een grote verticale gelaagdheid die interessant is voor fauna, waarbij het voorkomen van de moerassprinkhaan een belangrijke biologische graadmeter is.

Waterhuishoudkundige inrichting

Het gebied kreeg in 1948 de status van natuurbeschermingsgebied vanwege de aanwezigheid van bijzondere zeggesoorten en andere planten uit de blauwgraslanden en oligotrofe gemeenschappen. Deze hebben zich ontwikkeld als gevolg van voeding met grondwater en water uit de Drentse Aa. Er is in Het Hemrik decennialang geen sprake meer van een aanvoer van basenrijk grondwater met enige betekenis waardoor het langzamerhand verzuurt.

Sinds 1900 is de waterhuishouding in Het Hemrik aanzienlijk veranderd als gevolg van de bedding van de Drentse Aa, het peilbeheer en de drinkwaterwinning. Het reservaat is inmiddels grotendeels een infiltratiegebied dat overheersend gevoed wordt door basenarm regenwater, aangevuld met een onregelmatige en ongecontroleerde zomerse inundatie met gebiedsvreemd oppervlaktewater.

De plantensoorten van gebufferde omstandigheden handhaafden zich nog een tijd dankzij de reserve aan bufferstoffen in de bodem (de basenverzadiging van de bodem, ook wel adsorptiecomplex genoemd). Dit is echter een eindig proces. Veel basenminnende plantensoorten zijn al verdwenen en de laatste zullen ook verdwijnen tenzij er gebufferd water aangevoerd kan worden. De kans op herstel van de hydrologische situatie uit 1948 is uiterst gering, maar toch biedt het lokale hydrologische systeem van de Kalkbulten met al zijn milieugradiënten nog voldoende kansen voor zeer waardevolle levensgemeenschappen. Daarom verdient de optimalisatie van dit lokale systeem speciale aandacht.

Terreinbeheer

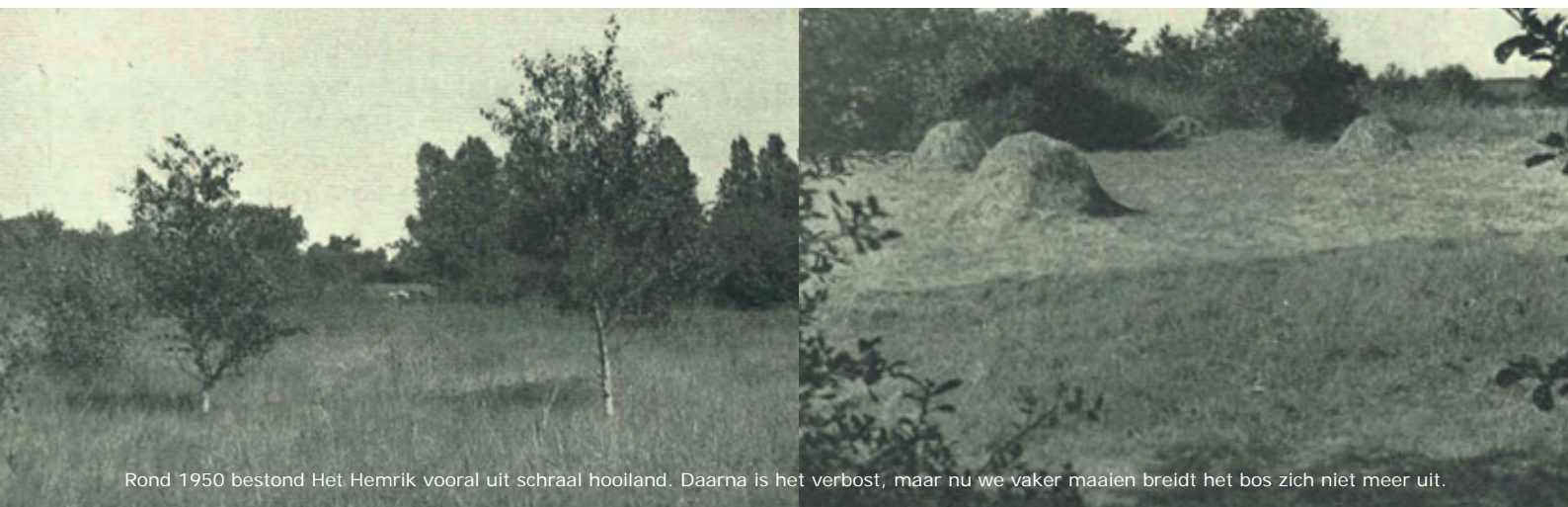
- Er is tussen 1950 en 1970 geen adequaat maai-beheer gevoerd, met de voortschrijdende bosontwikkeling en verruiging van de schraallanden tot gevolg.
- Dankzij consequent maai-beheer is het bosareaal sinds de 70-er jaren niet verder uitgebreid en is de verruiging sterk afgenomen. Voortzetting van dit beheer zonder onderbreking zal ook in de toekomst zijn vruchten afwerpen. De huidige infrastructuur in Het Hemrik is echter niet optimaal voor een goed maai-beheer. In Het Hemrik wordt jaarlijks eind juli, begin augustus gemaaid. Als het dan veel heeft geregend – of als door waterinlaat het peil in de aangrenzende sloot zover stijgt dat het water Het Hemrik instroomt – is de draagkracht van de lage schraallanden in de aan- en afvoerroute dusdanig slecht dat de zode door inrijsporen wordt beschadigd. Het Groninger Landschap moet dan kiezen uit twee kwaden: beschadiging van de lager gelegen schraallanden of niet maaien. Hiervoor moet een oplossing worden gevonden.

- Het kappen van een stuk fragmentair ontwikkeld elzenbos heeft er aan bijgedragen dat de aangrenzende schraallanden minder last hebben van verruiging. De kapvlakte zelf biedt kansen aan een drogere component van de schraallanden binnen Het Hemrik, getuige de kieming van struikheide. Ook in de huidige situatie is de aanwezigheid van bos ongunstig voor de schraallanden. Door overmatige overschaduwning komen schraallandplanten niet tot bloei. Bladafval zorgt voor stikstofverrijking. Daarom wordt aanbevolen om meer bos om te vormen naar open gebied.

NB: Vanwege de hoge verdamping door bomen leiden bossen doorgaans ook tot verlaging van de grondwaterstanden, maar het is onduidelijk of dit een substantiële rol speelt in Het Hemrik.

Beleving

Het Hemrik is te klein en de schraallanden zijn te kwetsbaar voor openstelling. Voor de recreant is het wel interessant om de rijkdom aan gradiënten beter zichtbaar te maken. Door de wilgenopslag is de geomorfologisch interessante draaikolk uit het zicht van de passant verdwenen en is de mooie landschappelijke gradiënt van hoog en droog naar laag en nat onderbroken. Hier liggen bovendien goede mogelijkheden voor de ontwikkeling van een fraaie gradiënt van basenminnende vochtige tot natte schraallanden. Daarom wordt aanbevolen een deel van de wilgenopslag te verwijderen.

Rond 1950 bestond Het Hemrik vooral uit schraal hooiland. Daarna is het verbost, maar nu we vaker maaien breidt het bos zich niet meer uit.

3.2 Perspectieven voor de natuur

Terugkeer naar een gebufferd hydrologisch systeem is in Het Hemrik voorlopig niet aan de orde. Door de nog verder afnemende buffercapaciteit in de bodem kan de vegetatie zich ontwikkelen in de richting van heischraal grasland en oligotrofe kleine-zeggenvoetplanten, afgewisseld met berken- en elzenbroekbossen en wilgenstruwelen. De kwaliteit van deze gemeenschappen kan toenemen door adequaat beheer en aanpassingen in de waterhuishouding.

Verder is er voor de natuur veel winst te behalen in de omringende beekdalgraslanden van de Glimmerpolder, maar daarvoor zijn meer ingrijpende aanpassingen in de waterhuishouding cruciaal. Als gekozen wordt voor dat scenario zijn er ook kansen voor een duurzaam herstel van een gebufferd hydrologisch systeem in Het Hemrik.

Wij schatten de potenties voor beekbegeleidende natuurwaarden hoog in om de volgende redenen:

1. Grote variatie aan *reliëf* als basis voor een grote variatie aan milieu.

Zowel in Het Hemrik als in de aangrenzende kop van het stuifduin is het reliëf goed bewaard gebleven.

2. Het Hemrik als *zaadbron* voor toekomstige schraallanden en graslanden. De reservaatstatus heeft niet alleen voorkómen dat de rijke schakering aan natuurwaarden bovengronds werd vernietigd; ook in de bodem zal nog een ruime voorraad zaden aanwezig zijn, ook van de planten die als gevolg van veranderende (verzurende) omstandigheden zijn verdwenen. Het Hemrik is daarmee de zaadbank voor een schakering van schraallanden in Het Hemrik en zijn omgeving. Overigens mogen we ook verwachten dat de gaaf bewaarde bodem van de zandkop (de Kalkbulten) een rijke zaadbron voor soorten van heischrale graslanden bevat.

3. Het Hemrik *in een polder die relatief weinig is verstoord*. Niet alleen Het Hemrik is rijk aan bijzondere soorten: de zuidelijke plas van het nabijgelegen Sassenhein is gezegend met een fraaie

onderwatervegetatie van teer vederkruid en langstengelig fonteinkruid. Ook een aantal nabijgelegen percelen van Staatsbosbeheer herbergen botanische kwaliteiten, evenals de slootvegetaties in de Glimmerpolder (bijvoorbeeld grote watereppe, holpijp, waterviolier). Een duidelijke aanwijzing dat het met de abiotische omstandigheden en de ecologische potenties in de omgeving van Het Hemrik wel goed zit. Relatief kleinschalige ingrepen in de waterhuishouding kunnen in combinatie met een goed beheer leiden tot ontwikkeling van interessante beekdalgemeenschappen, bijvoorbeeld in de vorm van een afwisseling van basenarmere en basenrijkere laagveenbosjes, moeras- en hooilandvegetaties zoals dotterbloemhooilanden.

4. De waterhuishouding van Het Hemrik is verstoord en kan maar gedeeltelijk hersteld worden. Toch zijn er veel mogelijkheden om de *waterhuishouding te verbeteren*. Het Hemrik is een licht infiltratiegebied, en dat betekent dat zelfs kleine verbeteringen van de kwelssystemen kunnen leiden tot de omslag van infiltratie naar kwel, en daarmee naar enige toevoer van gebufferd water en stabielere grondwaterstanden. De al ingezette reductie van de waterwincapaciteit heeft deze kansen vergroot en het lokale systeem van de Kalkbulten kan verbeterd worden. We gaan hier nader op in.

3.2.1 Kansen voor het optimaliseren van de waterhuishouding

Het Hemrik en zijn omgeving is door de provincie Drenthe als één van de TOP-verdrogingsgebieden aangewezen, gebieden waar de natuurwaarden ernstig worden aangetast door verdroging. Een eerste inventarisatie leerde dat de volgende maatregelen nodig zijn om de verdroging in dit deelgebied te bestrijden (De Greeff & Rusticus 2008).

- Drentse Aa weer in contact brengen met flankgebied, inundaties weer mogelijk maken, gebied vernateten.
- Verlaging beekpeil zodat volledige Drentse Aa afvoer op de benedenstroomse gebieden Lappenvoort en Oosterland gezet kan worden.
- Zodanig peil creëren dat de flanken, o.a. Het Hemrik 's winters wel en 's zomers niet geïnundeerd worden.
- Verschillende functies recreatie/uitloopgebied, visplassen, natuurbeheer maximaal op elkaar afstemmen binnen het gebied.

Het Groninger Landschap heeft de volgende visie met betrekking tot de effectiviteit van mogelijk aanpassingen in de waterhuishouding:

Herstel inundatie Drentse Aa

Herstel van de situatie uit 1850 is nog onhaalbaar. Het verwijderen van de kade langs de Drentse Aa zorgt voor inundatie van de Glimmerpolder (inclusief Het Hemrik). De Drentse Aa bezit niet de peilfluctuaties en waterkwaliteit die het vroeger had, zodat ook het natuurresultaat floristisch gezien niet al te hoog zal zijn. Op lange termijn is het verwijderen van de kade echter verreweg de meest interessante optie, mits in combinatie met een natuurlijk peilverloop van de Drentse Aa. Deze optie is in de toekomst wellicht realistisch want we verwachten dat de waterhuishouding van de Drentse Aa een gunstige ontwikkeling doormaakt dankzij de waterhuishoudkundige aanpassingen die meer bovenstrooms worden uitgevoerd.

Aanpassen oppervlaktewaterbeheer

De situatie van begin 20ste eeuw (toen de Drentse Aa bedijkt was) is op korte termijn realistischer en ook vanuit natuuroogpunt bekeken interessant. Nu het Waterbedrijf Groningen de grondwaterwinning heeft terug geschroefd van 13 naar 4 miljoen kuub per jaar, is het regionale waterhuishoudkundige systeem – een belangrijke drager van de waterhuishouding van Het Hemrik en de omringende Glimmerpolder – verbeterd.

Daarom is het nu des te meer opportuun om het oppervlaktewaterbeheer te optimaliseren. Daarmee bedoelen we dat:

- Drainerende sloten rondom Het Hemrik en de Kalkbulten moeten worden opgeheven. De sloten tussen de Hondsrug en de Kalkbulten hebben prioriteit (zie bijlage 2.2).
- Het oppervlaktewaterbeheer van de Glimmerpolder (of een deel daarvan) wordt afgestemd op de ontwikkeling van beekbegeleidende natuur. Dat betekent een wijziging van de polderpeilen en het slotenbeheer. Voor de polderpeilen streven we naar hoge grondwaterstanden waarbij in de winter inundaties optreden met een mix van grond- en regenwater, eventueel aangevuld met water uit de Drentse Aa. In de zomer zakt het grondwater zover uit dat er goed gemaaid kan worden (gemiddeld 40 cm – maaiveld). De verhoogde polderpeilen zorgen ook voor een betere kwelflux op de flank waar Het Hemrik op gelegen is. De invloed van het lokale grondwater uit de Hondsrug en de aangrenzende Kalkbulten zal daarmee vergroot worden. Qua inrichtingsmaatregelen hoeft hier vrijwel niets voor te gebeuren, maar het polderpeil moet wel verhoogd worden, en wel vooral het winterpeil (tot ca. 0.00 NAP).

In de sloten van de Glimmerpolder groeien holpijp en smalbladige fonteinkruiden. Ook de bloemrijke graslanden hebben ecologische potenties.

3.3 Doelstellingen 2016-2034

Dit hoofdstuk beschrijft wat Het Groninger Landschap voor ogen heeft met het beheer van Het Hemrik. Maatregelen worden in het volgende hoofdstuk beschreven. In de bijlagen 3.1 en 3.2 is weergegeven hoe dit zich vertaalt naar het provinciale beleid. Bijlage 4.1 geeft de gewenste ontwikkelingen weer.

De doelstelling in hoofdlijnen:

- Natuur: het samen voorkomen in een klein gebied van veel milieugradiënten vindt zijn weerslag in een rijkgeschakeerde vegetatie en de daarmee samenhangende fauna.
- Behoud van cultuurhistorisch en geomorfologisch waardevolle elementen.
- Waarden van Het Hemrik optimaal beleefbaar maken voor de recreanten.

Natuur

Zoals we in het vorige hoofdstuk hebben beschreven zal Het Groninger Landschap zich inzetten om de rijkdom aan milieugradiënten en de daarbij behorende biodiversiteit zo goed mogelijk te behouden en te ontwikkelen.

Het streefbeeld bestaat uit een mozaïek van schraallanden en broekbossen die de milieugradiënt als volgt weerspiegelt:

- Op de regenwatergevoede natte zandgronden berkenbroekbos.
- Op de zandrug droge heides en schraallanden naar de flanken overgaand in vochtige, matig voedselrijke tot voedselarme schraallanden met elementen van vooral zure standplaatsen van het Nardo-Galion blauwgrasland en oligotrofe kleine-zeggenvegetaties.
- Op de lage veengronden natte schraallanden gedomineerd door kleine- en grote-zeggenvegetaties met elementen uit de Rietklasse, elzenbroekbos en op kleine schaal wilgenstruweel.

- De afwisseling van bos, struweel en graslanden resulteert in een grote verticale gelaagdheid die interessant is voor fauna.

Als het hydrologische systeem in de Glimmerpolder wordt aangepast zoals in paragraaf 3.2 is omschreven, kan het aandeel van basenminnende soorten in Het Hemrik toenemen. Bij het huidige oppervlaktewaterbeheer zal dat aandeel echter juist dalen als gevolg van de afnemende buffercapaciteit van de bodem. De vegetatie zal dan steeds meer gedomineerd worden door soorten van voedselarme, droge tot regenwatergevoede standplaatsen. Dit laatste scenario is voor de komende planperiode de meest waarschijnlijke.

Het Groninger Landschap verwacht daarom de volgende ontwikkeling:

- Uitbreiding areaal en verbetering kwaliteit vochtige tot natte schraallanden (N10.01 'Nat Schraalland'): heischrale graslanden, oligotrofe kleine-zeggenvegetaties, matig voedselrijke graslanden en grote-zeggenvegetaties. Toename c.q. verschijnen van soorten als ster-, snavel-, draad- en zompzegge, moerasviooltje, blauwe zegge, pilzegge, heidesoorten, tormentil, gewone veldbies en borstelgras.
- Verbetering kwaliteit elzen- en berkenbroekbos (N14.02 'Hoog- en laagveenbos'). Toename, c.q. verschijnen van soorten als paardehaarzegge, ijle zegge, elzenzegge, veenmossen.
- Handhaving, c.q. verbetering van faunistische waarde van Het Hemrik, waarbij het voorkomen van de moerassprinkhaan een belangrijke biologische graadmeter is.

Geomorfologie, cultuurhistorie en beleving

- Behoud verdedigingslinie uit de Tweede Wereldoorlog.
- Beter zichtbaar maken van het goed bewaarde reliëf en de aanwezige geomorfologische waarden, te weten de flank van de Kalkbulten en de draaikolk.
- Het Hemrik is te klein en de schraallanden zijn te kwetsbaar voor openstelling. Voor de passerende recreant is het wel interessant dat de rijkdom aan gradiënten beter zichtbaar gemaakt wordt.

4. Geplande maatregelen 2016-2034

Ten behoeve van de doelstellingen richten de maatregelen zich op omvorming bos naar schraalland, en adequaat maaibeheer. Het is onduidelijk wat de gevolgen zijn van de instroom van gebiedsvreemd water voor de ontwikkeling van de vegetatie in Het Hemrik (via de sloot ten zuiden van Het Hemrik). Aan de ene kant zijn er wellicht positieve effecten want het lijkt er op dat de instroom van het gebiedsvreemde water het watertekort in de droge zomermaanden enigszins compenseert waardoor de grondwaterstanden op de flanken minder diep wegzakken dan verwacht in het huidige infiltratiegebied. Positieve effecten slaan echter om als de kwaliteit van het inlaatwater slecht is. Aangezien de vegetatie geen tekenen van verruiging of eutrofiëring vertoont, concluderen wij dat instroom van gebiedsvreemd water in de huidige situatie geen negatieve effecten heeft. Het is echter belangrijk om de effecten goed te volgen zodat op tijd maatregelen getroffen kunnen worden.

NB: de nagestreefde veranderingen in de hydrologie vereisen voornamelijk aanpassingen aan de waterhuishouding die buiten de eigendommen van Het Groninger Landschap reiken. Ze worden daarom in hoofdstuk 6 besproken. De gewenste inrichtingsmaatregelen zijn weergegeven in bijlage 4.1.

Bos terugzetten ten gunste van heides en schraallanden. Stobben en strooisel verwijderen:

- Op locaties met fragmentair ontwikkeld gemengd bos en daar waar in 1972 nog elementen van het blauwgrasland voorkwamen.
- Op de flank van de draaikolk. Kansen voor gradiënt van vochtige hooilanden – natte schraallanden naar nieuwe verlandingsuccessie in het open water. Dit is ook gunstig voor bijvoorbeeld libellen zoals de aanwezige plasrombout.
- Op locaties waar het huidige schraalland bedreigd wordt door beschaduwing en stikstofverrijking door bladafval.

Maaibeheer:

- Jaarlijks schraallanden maaien en afvoeren.
- Jaarlijks ca 10% van de schraallanden niet maaien t.b.v. de fauna, zoals de moerassprinkhaan.
- Nieuw toegangshek en –pad aanleggen over droge zandrug voor het maaibeheer. Voorkomt schadelijke spoorvorming in de huidige lage en natte toegangsroute.

Cultuurhistorie en geomorfologie / beleving:

- Verdedigingslinie uit de Tweede Wereldoorlog handhaven, verder geen maatregelen.
- Reliëf van Het Hemrik naar de Kalkbulten beter zichtbaar maken door bos te verwijderen (zie bij 'natuur').
- Reliëf handhaven en bodemprofielen niet verstoren.
- Draaikolk deels weer zichtbaar maken door wilgenstruweel aan de zijde van de zandweg te verwijderen (zie bij 'natuur').

5. Monitoring en onderzoeksvragen

Subsidiestelsel Natuur en Landschap / inventarisatie flora en fauna

In het kader van verplichtingen voor de SNL beheertypen-evaluatie is er voor Het Hemrik een monitoringsprogramma opgezet. Vanuit SNL wordt eens in de 12 jaar een vegetatiekartering uitgevoerd. Om de 6 jaar wordt een aantal kwalificerende flora- en/of faunasoorten geïnventariseerd. Dit programma wordt uitgevoerd. Om na te gaan of de doelen van het beheerplan worden gehaald, dan wel bijsturing nodig en mogelijk is, is het wenselijk dat de vegetatiekartering uitgevoerd wordt op de schaal van 1:2.500. De meest recente kartering is uitgevoerd in 2010 (Krol, 2010).

Ecohydrologische systeemanalyse van Het Hemrik en Glimmerpolder

De modelstudie van De Graaf & Super (1998) heeft op hoofdlijnen inzicht verschaft in het functioneren van de hydrologische systemen en in de invloed van kwel in Het Hemrik en de Glimmerpolder. Maar er is nog veel onduidelijk zodat er nog geen goed beeld is van de hydrologische systemen van Het Hemrik en de omgeving en de daaruit voortvloeiende kansen en knelpunten voor de natuur.

Het Groninger Landschap wil dat de waterhuishouding rondom Het Hemrik en de Kalkbulten zo spoedig mogelijk wordt aangepast zodat de drainerende werking van de sloten wordt geminimaliseerd en het lokale kwelsysteem wordt verbeterd. Mochten dergelijke aanpassingen inderdaad uitgevoerd worden, is het wenselijk om de effectiviteit ervan te onderzoeken. Ecohydrologisch onderzoek is des te interessanter nu de waterwincapaciteit is gereduceerd.

6. Gebiedsoverstijgende aandachtspunten

Duurzaam beheer van Het Hemrik vraagt om herstel van de abiotische processen op zo groot mogelijke schaal. In de Glimmerpolder is Het Groninger Landschap slechts een kleine grondeigenaar, maar voor de perspectieven van Het Hemrik is de polder van wezenlijk belang. Met relatief kleinschalige ingrepen in de waterhuishouding kunnen bovendien in de Glimmerpolder zelf levensgemeenschappen tot ontwikkeling komen die karakteristiek zijn voor de benedenloop van een laaglandbeek, zoals grote-zegenmoerassen en dotterbloemhooilanden. In Nederland komen dergelijke levensgemeenschappen nog maar weinig voor. Veel soorten uit Het Hemrik kunnen hiervoor als bronpopulatie dienen.

De Glimmerpolder biedt door zijn ligging nabij stedelijk gebied unieke kansen voor recreatief medegebruik van deze natuur. Herinrichting van de Glimmerpolder kan dus veel winst opleveren.

De koers richting grondwatergevoede natuur kan echter niet worden ingezet bij het huidige versnipperde gebruik, waarbij een deel van de percelen nog een landbouwkundige bestemming heeft. Het Groninger Landschap zoekt daarom samenwerking met andere grondeigenaren om tot een gezamenlijke ambitie en het daarbij behorende Plan van Aanpak te komen.

Het Groninger Landschap heeft de volgende wensen:

- Ecohydrologische systeemanalyse Glimmerpolder (zie hoofdstuk 5).
- Aanpassen oppervlaktewaterbeheer Glimmerpolder (zie paragraaf 3.2).
- Peilbeheer rondom Het Hemrik: in overleg met burens onderzoeken of lokaal de drainerende werking van sloten verminderd kan worden (zie bijlage 4.1)
- Verbeteren samenhang tussen Het Hemrik en de Kalkbulten. Het perceel ten oosten van Het Hemrik is de natuurlijke voortzetting van de flank waarop de blauwgraslandelementen groeien. Dat perceel is particulier eigendom en het reliëf en de bodemopbouw zijn goed bewaard gebleven zodat het goede perspectieven biedt voor de ontwikkeling van heides en schraallanden van droge standplaatsen. Het Groninger Landschap wil graag in overleg met de eigenaar onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de beschreven ontwikkelingen te realiseren.
- Wenselijkheid en mogelijkheid onderzoeken voor het wijzigen van de bestemming 'landbouw' naar 'natuur' van (percelen in) de Glimmerpolder.

7. Geraadpleegde bronnen

Boer, H. de, 1973. 'Inventarisatie en beheer van Het Hemrik'. Verslag doctoraal onderzoek Plantenoecologie, Rijksuniversiteit Groningen, Haren.

Graaf, C. de & J. Super, 1998. 'Naar integraal waterbeheer in het Gorecht'. Iwaco, in samenwerking met het KIWA, Groningen.

Greeff, B. de & R. Rusticus, 2008. 'Plan van aanpak verdroging TOP-gebieden Drenthe'. Concept, Grontmij, Assen.

Krol, M., 2010. 'Het Hemrik. Rayon Zuid. Simpele vegetatiekartering'. Intern rapport, stichting Het Groninger Landschap, Haren.

Schoonenboom, B., 1976. 'Het Hemrik. Beheersrichtlijnen'. Intern document, stichting Het Groninger Landschap, Haren.

Wolff, A., M. Dijkstra & W. Boetze, 2011. 'Eenden en eiken. Toekomst voor de eendenkooi van Glimmen'. ISBN 976-90-817597-0-0.

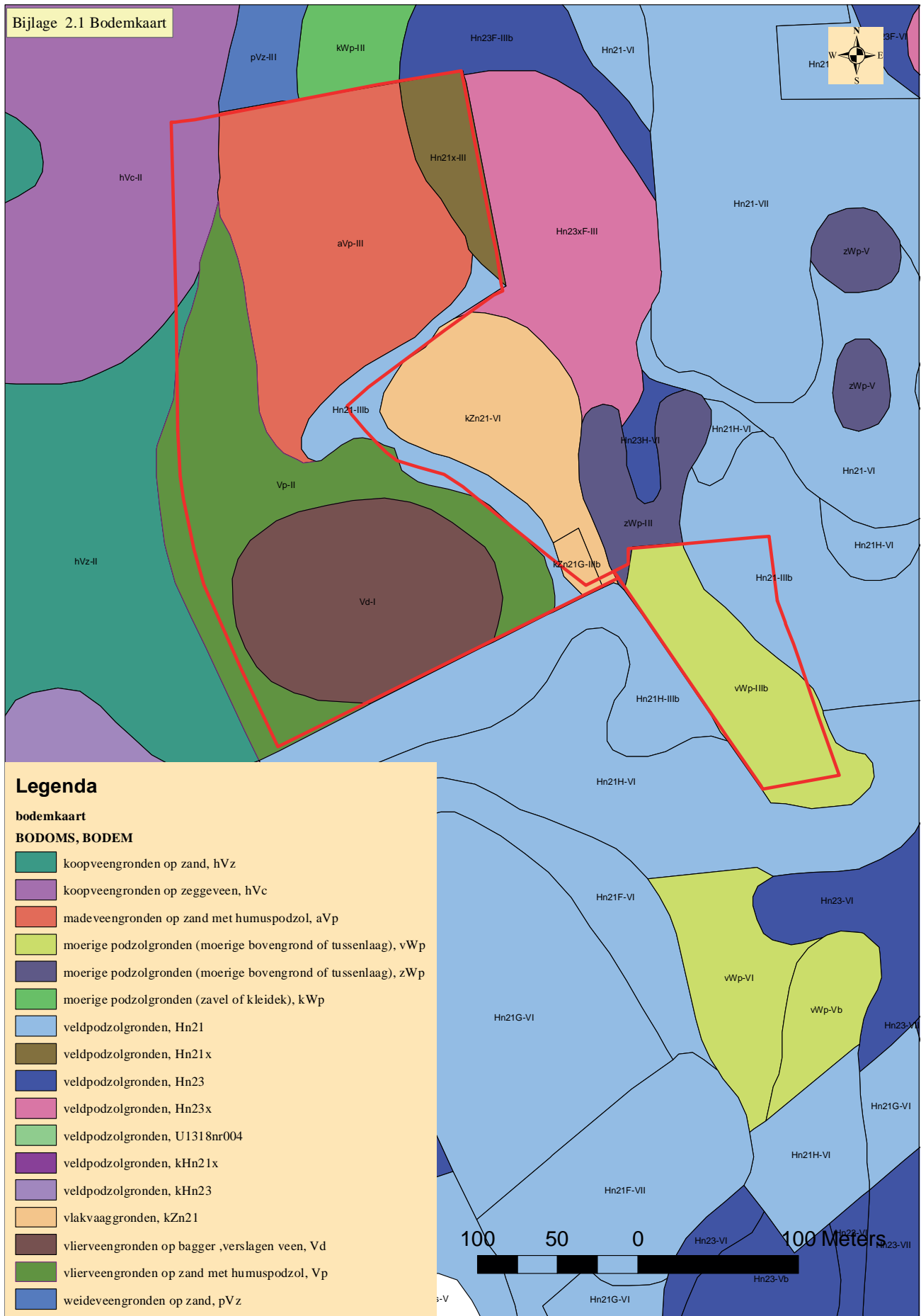
Bijlagen

1.1	Ligging van Het Hemrik	41
2.1	Bodemkaart	42
2.2	Oppervlaktewaterbeheer	43
2.3	Vereenvoudigde vegetatiekaart 2010	44
2.4	Tabel vogeltelling 2012	45
3.1	Ambitiekaart 2016 Provincie Groningen	46
3.2	Vertaling van natuurdoelstellingen naar provinciale beheerdoeltypen	47
4.1	Gewenste inrichtingsmaatregelen en ontwikkelingen	48

Bijlage 1.1. Ligging van Het Hemrik

Bijlage 2.1 Bodemkaart

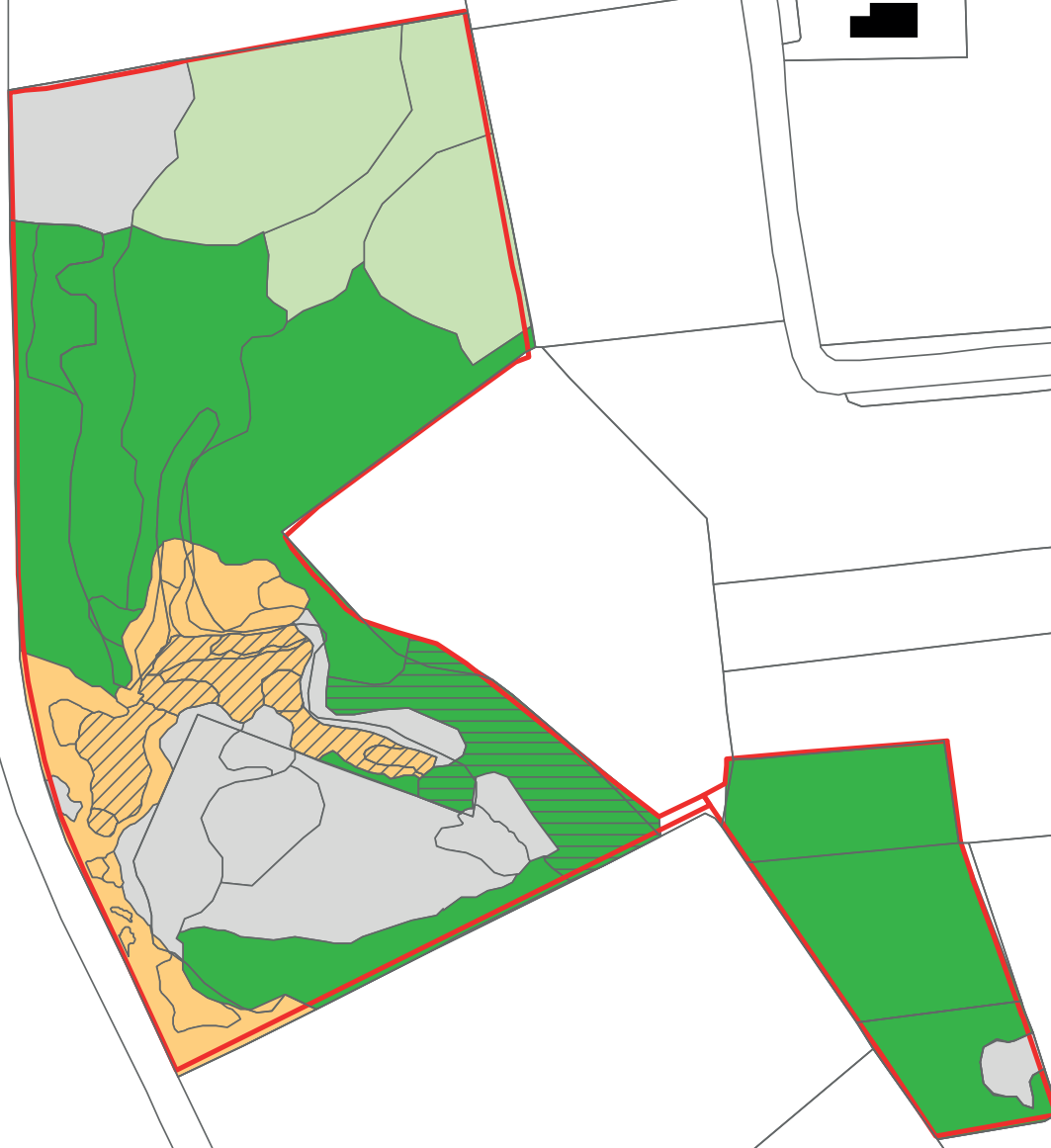

Bijlage 2.2 Oppervlaktewaterbeheer

(bron: Waterschap Hunze en Aa's)

Bijlage 2.3 Vereenvoudigde vegetatiekaart (op basis van kaarten Krol 2010)

Legenda

Vereenvoudigde vegetatiekaart
Vegetatietypen (bron Krol 2010)

- elzenbroekbos
- gevarieerd berkenbroekbos
- gevarieerd elzenbroekbos
- gevarieerd schraalland
- minder gevarieerd schraalland
- wilgenstruweel

50 25 0 50 Meters

Bijlage 2.4 Resultaten Vogeltelling 2012

Overzicht telling

Telgebied:	5719, 't Hemrik Haren, Alle soorten
Hoofdteller:	XSCP01,
Jaar:	2012
Teller:	AHUT00, Alvin Hut
Medeteller 1:	ROSS00, Rene Oosterhuis
Medeteller 2:	
Medeteller 3:	
Biotoopverandering:	nee
Geluidsrecorder:	nee
Verspreidingskaart:	
Zoogdieren:	nee informatie
Opmerkingen:	rossoo ronde 1 meegelopen rest door ahut00

Formuliersoorten

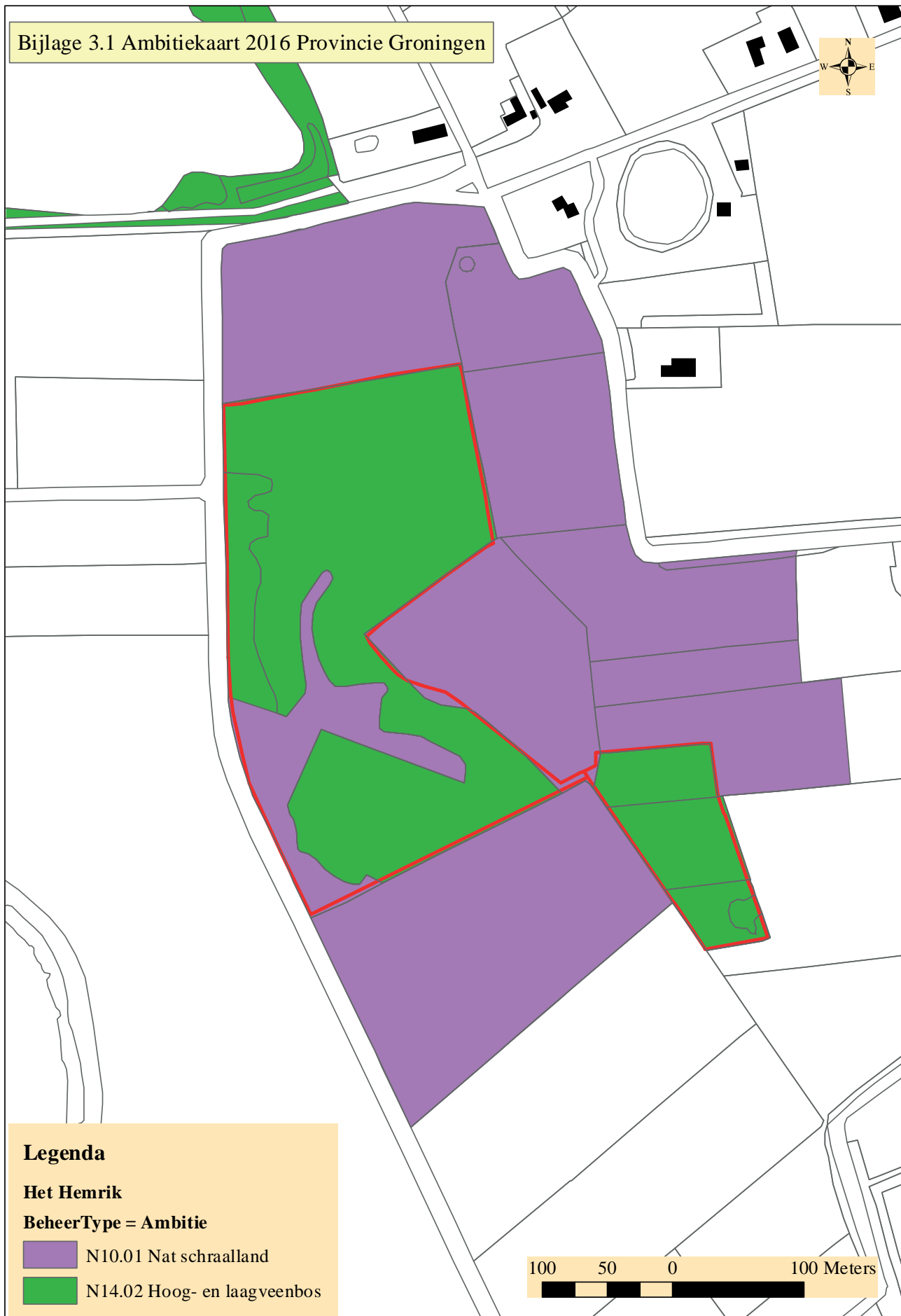
euring	soort	aantal broedparen	stippen gezet	hoogste broedcode	euring	soort	aantal broedparen	stippen gezet	hoogste broedcode
2870	Buizerd	1	✓	16	13080	Fluiter	1	✓	2
3940	Fazant	1	✓	7	13110	Tjiftjaf	11	✓	2
8760	Grote Bonte Specht	4	✓	16	13120	Fitis	13	✓	2
8870	Kleine Bonte Specht	1	✓	2	13350	Grauwe Vliegenvanger	1	✓	14
10090	Boompieper	7	✓	14	14370	Staatmees	2	✓	12
10660	Winterkoning	12	✓	2	14420	Matkop	3	✓	2
10840	Heggenmus	2	✓	2	14620	Pimpelmees	5	✓	2
10990	Roodborst	15	✓	2	14640	Koolmees	9	✓	12
11220	Gekraagde Roodstaart	3	✓	7	14790	Boomklever	1	✓	2
11870	Merel	13	✓	15	14870	Boomkruiper	2	✓	2
12000	Zanglijster	3	✓	2	15820	Spreeuw	1	✓	13
12020	Grote Lijster	1	✓	2	16360	Vink	9	✓	2
12500	Bosrietzanger	1	✓	2	16490	Groenling	2	✓	2
12750	Grasmus	3	✓	2	16530	Putter	1	✓	2
12760	Tuinfluiter	6	✓	2	17100	Goudvink	2	✓	2
12770	Zwartkop	11	✓	2	18770	Rietgors	1	✓	2

Dit plot is automatisch geclusterd.

[Ga naar de autoclusterinvoer](#)

[Wijzig kopgegevens telformulier](#)

[Overzicht tellingen](#)

Legenda

Het Hemrik

BeheerType = Ambitie

 N10.01 Nat schraalland

 N14.02 Hoog- en laagveenbos

Bijlage 3.2 Vertaling van natuurdoelstellingen naar provinciale beheerdoeltypen

Het Natuurbeheerplan beschrijft de beleidsdoelen van de provincie en de subsidiemogelijkheden voor de ontwikkeling en het beheer van natuurgebieden, agrarische natuur en landschapselementen in de provincie. Het natuurbeheerplan is verankerd in het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

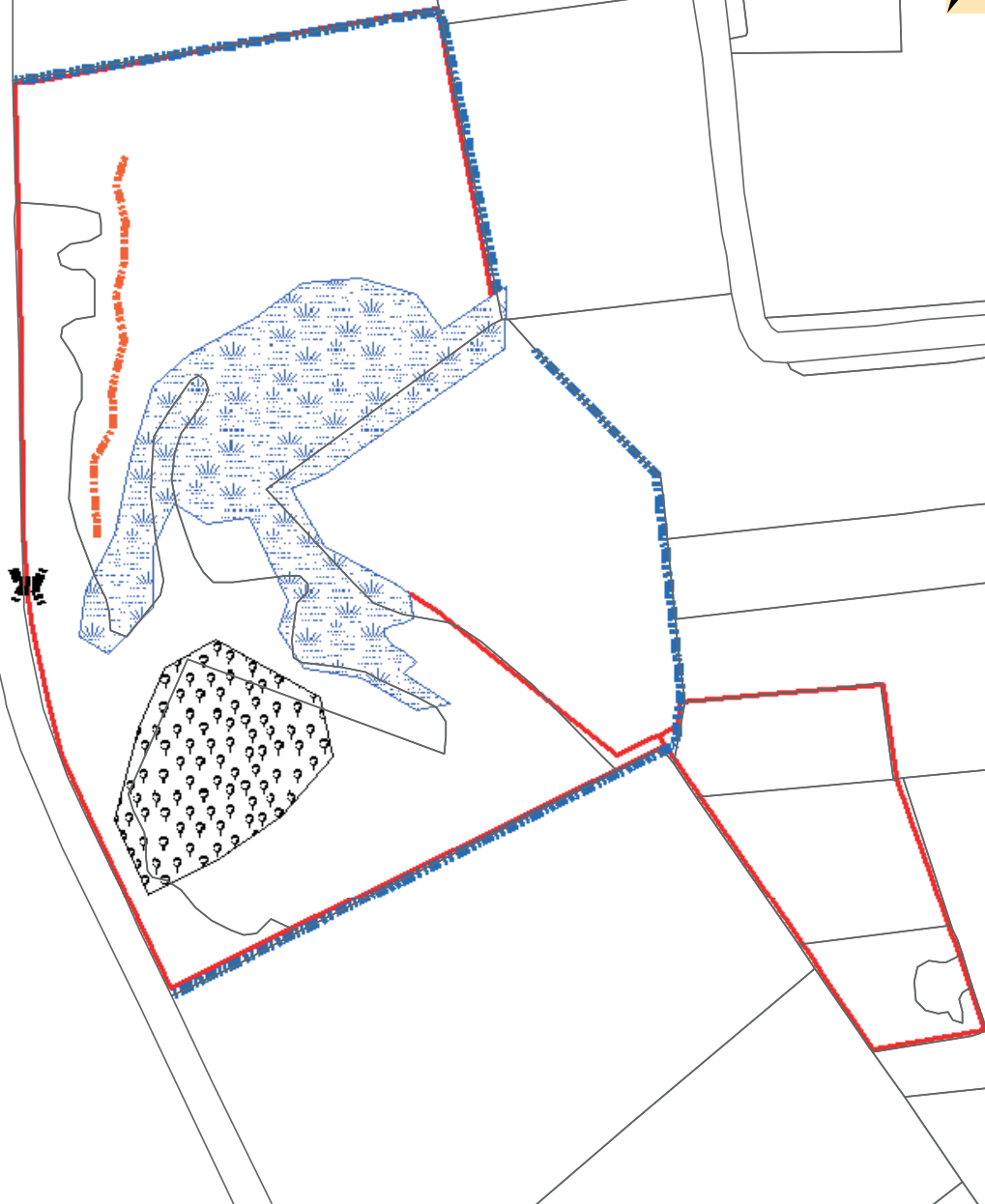
De provincie stelt de kaders voor de uitvoering van het natuur- en landschapsbeheer door dit Natuurbeheerplan vast te stellen. Het Natuurbeheerplan geeft aan waar welke natuur aanwezig is en welke beheerdoelen hiervoor gelden. Daarnaast financiert de provincie een aanzienlijk deel van de kosten voor de ontwikkeling en het beheer van natuur door middel van subsidies. Het Natuurbeheerplan vormt de basis voor de aanvraag van deze subsidies.

In dit hoofdstuk zijn de doelen uit het voorliggende beheerplan 2015-2033 vertaald naar de Subsidie-regeling Natuur en Landschap (de SNL), waar Het Groninger Landschap zijn beheervergoeding uit ontvangt. Bijlage 3.1 geeft de beheerdoelen (ambities); deze is gelijk aan de kaart voor de huidige aanwezige beheertypen.

De graslanden zijn voor de huidige situatie gealloceerd als N10.01 'Nat schraalland' en dat areaal blijft ongewijzigd. Dit type wordt gealloceerd waar blauwgraslanden, kleine-zeggen- en/of kalkmoeras voorkomen. Door verbeteringen in de waterhuishouding en het kappen van opslag verwachten we weliswaar dat het areaal en de kwaliteit van de schraallanden en bossen zal toenemen, maar dit zal zich niet vertalen in een gewijzigde beheer- of ambitiekaart. Mogelijk leidt de ontwikkeling van de droge schraallanden in de toekomst tot het onderscheiden van het SNL type N11.01 'Droog schraalland', maar voorlopig zal dat areaal te klein zijn om te onderscheiden.

De bossen en struwelen zijn gealloceerd als N14.02 'Hoog- en laagveenbos'. In het Hemrik gaat het om bossen en struwelen die gedomineerd worden door elzen, zachte berk en grauwe wilg.

Bijlage 4.1 Gewenste inrichtingsmaatregelen en ontwikkeling

Legenda

100 50 0 100 Meters

Gewenste inrichtingsmaatregelen en ontwikkeling.

Zoekgebieden

Elzenbos terugzetten t.b.v. schraalgrasland en Kalkbulten beter zichtbaar maken.

Wilgenstruweel omvormen naar schraalgrasland en open water. Draaikolk beter zichtbaar maken

Drainage beperken

Nieuwe dam aanleggen en toegangsweg

Verdedigingswal WOII (niet verstoren)

